

Andrea Zlatar

**Slijedi hitna
intervencija
na HTV-u**

**TAMO SU STRUČNOST I ETIČNOST UGUŠENE
NEZAKONITOSTI I BORBE ZA MOĆI I P**

Violić

MINISTRICA KULTURE

Imenovanje Andree Zlatar Violić za ministricu kulture dočekano je s gotovo jednodušnim odobravanjem kulturne javnosti. Ali, već u prvih sto dana njena mandata dogodilo se nekoliko većih ili manjih ekscesa - od izbora ravnateljice Klovićevih dvora i svađe oko splitske Rive do optužbi da HNS radi na preuzimanju kontrole nad Televizijom. Razgovarao Jurica Pavičić. Snimila Neja Markičević/Cropix

P

roš su četiri mjeseca otkad je zagrebačka profesorica komparativna književnosti Andrea Zlatar Violić (1961.) u fotelji ministrice kulture u Vladi Republike Hrvatske. Kad je koncem prošle godine formirana nova hrvatska vlada, izbor malo kojeg ministra ili ministrice dočekan je s tako jednodušnim odobravanjem zainteresirane struke kao izbor ove esejistice, znanstvenice, kazališne kritičarke, te stručnjakinje za srednjovjekovnu književnost i teoriju autobiografije. Hrvatska javnost nije Andreu Zlatar Violić poznavala samo kao obrazovanu znanstvenicu i esejisticu. Poznavala ju je i kao urednicu Vijenca iz devedesetih, utemeljiteljicu i prvu urednicu kulturnog dvotjednika Zarez, ali i kao građansku aktivisticu, aktivnu među ostalim i u "buntovnom" sveučilišnom sindikatu Akademika solidarnost. Uz Mirelu Holy, Zlatar Violić - ukratko - spada u ministre koji su u kabinet ušli s aktivističke scene.

Blokada sustava

Ono što Andreu Zlatar - međutim - čini drukčijom od većine intelektualaca aktivista, njeno je iskustvo u izvršnoj kulturnoj politici. Od 2001. do 2005. Zlatar je, naime, bila članica poglavarstva za kulturu grada Zagreba, što znači da je po raspoloživom budžetu i složenosti vodila faktički drugo paralelno ministarstvo kulture u zemlji.

Zlatar Violić dočekan je s velikim zadovoljstvom kulturnjaka, a tijekom prvih mjeseci najavila je niz reformi koje bi trebale izmijeniti sustav kulture u Hrvatskoj, ujednačiti status institucionalne i neinstitucionalne kulture, slobodnih i zaposlenih stvaralaca, te uvesti višegodišnje cikluse financiranja koji bi projektima jamčili stabilnost. Istovremeno, prvi mjeseci mandata nove ministrice nisu prošli idilično. Oko ministarstva kulture dogodilo se u prvih stotina dana nekoliko manjih ili većih ekscesa, od (po nekima spornog) izbora ravnateljice Klovićevih dvora, preko svađe s arhitektima oko projekta 3LHD za splitsku Rivu, pa do tvrdnji da neki njeni pomoćnici financijski favoriziraju vlastite projekte. Ipak, najteže iskušenje novog ministarstva su promjene zakona o HRT-u, koje su doživjele sumnjiv prijem ne samo kod struke, nego i unutar same vlade. Ovog tjedna Dragutin Lesar optužio je Zlataričinu stranku HNS da pokušava iza leđa SDP-a novim zakonom - zavladaati televizijom.

O svemu tome razgovarao s novom glavnom "stanovnicom" Runjaninom. ● Jedan od prvih poteza vašeg ministarstva bile su dopune Zakona o HRT-u. Zašto se Ministarstvo odlučilo na dopune koje se

tiču samo imenovanja ravnatelja, uprave i urednika, a ne na zakon koji bi cjelovito preuređio javni servis?

- Trenutno stanje na HRT-u toliko je loše da su dovedena u pitanje sva obilježja i obaveze javnog medija. Odnosi su na svim razinama toliko poremećeni da je nemoguće proizvoditi sadržaje koji su zakonska obaveza i koje je HRT kao javni servis dužan dati. Blokada sustava, znamo, dolazi od nemogućnosti dogovora triju instanci koje ste spomenuli, prenosi se na niže razine. Stručnost i etičnost ugušeni su pod teretom svađa, podmetanja, nezakonitog djelovanja, borbom za moći i pozicije... Premda je riječ o višegodišnjem urušavanju profesionalnosti i uništavanju materijalnih i kadrovskih resursa, sve je to dovelo do nužnosti da se hitno djeluje. Tri mjeseca koliko obnašam dužnost ministrice kulture je period u kojem je moguće intervenirati samo u promjenu odnosa triju najvažnijih instanci - Uprave, Nadzornog odbora i Programskog vijeća. Cjelovitija izmjena Zakona o HRT-u ili donošenje novog zakona, traži daleko više vremena jer mora proizaći iz definirane medijske politike koja daje odgovore na pretpostavljeni razvoj tehnologija i promjena koje one nose, a u nas se često ignoriraju. A svrha ovih promjena je jasno razdvajanje ovlasti, zadataka i odgovornosti pojedinih razina.

● Dragutin Lesar, međutim, optužuje vašu stranku da želi ovim promjenama zavladaati HTV-om iza leđa SDP-a?

- To je potpuno bez osnova. Zadnju varijantu zakona koju je izradilo naše ministarstvo poslali smo na sve adrese - premijeru, potpredsjednicima Vlade, ministarstvu pravosuđa - i sada slijede konzultacije. Konzultacije nisu završene i naravno da prijedlog nije konačan.

'Konsenzus postoji'

● Ali, postoji li uopće politički konsenzus u Vladi da se ovakvim "mini-zakonom" mijenja samo upravljački mehanizam?

- Tu dileme nema, konsenzus postoji. Ono što smo međutim shvatili jest da se ne može ići preko noći. Sigurno će biti provedena javna rasprava jer je to i želja javnosti.

U Hrvatskoj je isključivanje drugih radi stjecanja koristi za uski krug ljudi dominantan model. To je model brzog stjecanja koristi po principu uništavanja drugih

● Javna radiotelevizija očito je krupan problem i postala je kocičom svim kreativnim industrijama. Što zapravo ministarstvo kulture želi postići na tom polju?

- Kreativne industrije danas su tako širok pojam da u nekim tumačenjima obuhvaćaju i izvedbene umjetnosti. Po mom mišljenju u Hrvatskoj treba područje kreativnih industrija zasad rezervirati za audiovizualnu, izdavačku i glazbenu industriju i jasno identificirati koje potičaje Ministarstvo kulture i druga nadležna ministarstva mogu dati da bi se ti sektori razvijali. Javna radiotelevizija ključna je u tom smislu, posebno kao pokretač i partner audiovizualnog sektora. Ministarstvo želi potaknuti promjene koje nas iz običaja isključivanja različitih aktera preusmjeravaju u izgradnju odnosa uključivanja. U Hrvatskoj je isključivanje drugih radi stjecanja koristi za uski krug ljudi dominantan model u cijelom društvu. Model brzog stjecanja koristi po principu uništavanja drugih dugoročno šteti i onima koji to model primjenjuju. Zato stvaranjem uvjeta jednakih mogućnosti za sve, stvaramo uvjete i za mogućnost našeg djelovanja u duljem periodu. Tada društvo funkcioniра.

● Vanjske produkcije danas su postale sinonim za korupciju. Istodobno, europska medijska praksa ide za tim da ih bude što više, da se suzbije monopol. Kod nas postoje dvije oprečne težnje: jedna da se vanjska produkcija suzbije kao lopovluk, i druga - recimo, filmskih producenata - koji se žale da im je HTV zatvoren. Smije li i hoće li u tu ministarstvo biti arbitar?

- Zadaci vrednovanja programa, kvalitete vlastite produkcije, te odnosa vanjske i vlastite produkcije s jedne će strane biti uređeni ugovorom Vlade i HRT-a, a s druge će se posebnom evaluacijom baviti Programsko vijeće. Vanjske produkcije, same po sebi nisu sporne, ali se na temelju procjene kapaciteta HTV-a treba jasno vidjeti koje programe HTV može najbolje proizvesti sam, a koji su programi i financijski i kvalitativno primjereni za vanjsku produkciju. Posebno treba voditi brigu o vlastitoj proizvodnji obrazovnog, dramskog i dokumentarnog programa, a ne stvarati atmosferu kako se kod nas ionako ništa ne proizvodi.

Različiti govori

● Jedan od najavljenih dokumenata Ministarstva kulture je i zakon o kazalištu. Današnja hrvatska kazališna su čudni piramidni sustav: na dnu nezavisne trupe, pa "obična" gradska kazališta, iznad njih HNK-i, a na vrhu HNK Zagreb, kojeg financira država. To kao da je smislio Superhik: kao da je sustav napravljen da umjetno centralizira i pomaže ionako imućnije. Smijemo li se nadati da će se to promijeniti?

ENI POD TERETOM
ZICIJE

– Osnovni problem nelegitimičnosti u financiranju kazališta su različiti odnosi lokalnih, županijskih i državnih instanci prema pojedinim kazalištima. Treba jasno utvrditi odnose između osnivača kazališta i njihovih financijskih obaveza koje iz toga proizlaze. Svi smo svjesni da županijska razina još uvijek ne funkcionira dovoljno u upravljanju i financiranju kulturnih projekata, pa se onda sklapaju različiti tipovi ugovora između gradova i države. U svakom slučaju treba jasno kazati što su sredstva za tzv. za hladni pogon, a što su programska sredstva. I naglasiti da u radu kazališta plaće glumaca i drugog kreativnog osoblja treba tretirati kao programski dio.

Obeshtćenje teatra

● **Jedno od trajnih pitanja kazališta je i pitanje fluktuacije umjetnika, odnosno ansambala. Kakvi su vaši pogledi na to? U kojoj mjeri zakon o radu vezuje ruke reformi kazališta?**

– Postojeći zakoni, pokazalo se, vežu ruke i upravama i umjetnicima i drugim profesijama koje čine kazalište. Fluktuacija je i dosad bila moguća po Zakonu o kazalištu, ali Zakon o radu kao zakon više reda u praksi je onemogućavao. Svi upravni sporovi kojih je motiv bila tužba zbog prekida radnog odnosa završavaju na štetu kazališta. Posebno je težak slučaj s baletnim i glazbenim umjetnicima koje iz zdravstvenih i fizičkih razloga ne mogu biti aktivni do mirovine te se o njima mora voditi posebno računa. S druge strane, praksa izvedbenih umjetnosti pokazuje da se mijenjaju načini rada, načini proizvodnje predstavne te je zakonske odredbe potrebno prilagoditi realitetu.

● **Javnost je najviše zainteresirao detalj koji je procurio u javnost, kako bi TV producenti po novom morali obeshtćiti teatar ako koriste glumca iz ansambala. Neki teoretičari kulture prigovorili su da bi se to moglo pretvoriti u neformalni prevoz na šund, i princip ako vrijedi za sapunice, treba vrijediti i za ljetne festivale, film...?**

– Nije procurio u javnost, nego je pomoćnik Vladimir Stojšavljević to najavio. Postoje glumci koji žele glumiti samo u TV serijama ili samo na filmu, postoje oni koji bi radili i pred kamerama i u kazalištu, postoje oni koji žele samo kazalište. Svi oni moraju dobiti istu mogućnost da urede svoje temeljne egzistencijalni status. Sadašnjim zakonodavnim okvirom to nije moguće. Glumac koji želi glumiti samo u televizijsko-film-skop mediju ne može imati status glumca, zakon ga naprosto primorava da se veže uz neko kazalište ako želi ostvarivati pravo na puno zdravstveno i mirovinsko osiguranje. I to mijenjamo. Sudjelujemo u mijenjanju samo dva modela rada koji trenutno postoje; bez obzira za što se glumac ili glumica odlučio u svom pozivu, svatko mora imati je-

dnaku mogućnost i sigurnost. To uključuje, naravno, i mogućnost rada i u kazalištu i na filmu; točniji naziv onog što nazivate odtetom je naknada, ili još bolje regulirani odnosi između kazališta u kojem glumac ili glumica primarno rade i producentne kuće koja je njega ili nju pozvala da sudjeluje u nekom filmskom projektu. Boje će se osjećati i bit će manje frustracija i upravi, i glumcima i redateljima i producentima. Kazališne kuće trebaju biti obeštećene i kada svoje glumce "posuđuju" drugim kazalištima i taj tip odnosa nema nikakve veze s procjenom kvalitete tog vanjskog posla, već samo s činjenicom na koji način glumac time što preuzima neke druge poslove usporava ili onemogućuje rad u svojoj matičnoj kući. Ono o čemu razmišljamo je uvođenje institucije koja postoji u mnogim zemljama, a to je ugovorni odnos koji se temelji na procjeni radnih obaveza. Dakle, glumac ili izvođač "slobodnjak" koji bi radio više od dogovorenog broja sati u godini, imao bi staž, mirovinu, minimalnu socijalnu sigurnost.

● **Je li sve to moguće bez promjene Zakona o radu?**

– To bi trebalo pitati stručnjake za radno pravo, no moja je procjena - ne.

● **Jedna od novosti koje se uvode jest i financiranje projekata kroz trogodišnje cikluse?**

– Već i sada se tako financiraju oni projekti koji dobivaju novce od EU, no njih sada nije puno. Ne vidim razloga zašto ne bismo tako financirali one projekte koji traže kontinuitet i sigurnost – poput, recimo, prevodjenja, izdavačkih projekata, festivala, muzejskih postava, kontinuirane obnove. U sadašnjim okolnostima, svatko tko radi projekt iz godine u godinu živi u neizvjesnosti i zbog ritma budžetske godine ne može ništa planirati. To stvara nepotrebnu napetost i neizvjesnost.

Siromašni pisci

● **Posljednjih mjeseci, pisci su pokrenuli inicijativu "Pravo na profesiju" jer su nezadovoljni svojim statusom. I opravdano su nezadovoljni: danas romanopisac iz gornje lige za roman dobije honorar koji je osmina onog kazališnog režisera za jednu režiju. Ako mu taj roman adaptiraju, dobit će za otkup triput više nego što je dobio kad ga je napisao. Ministarstvo je zasad odgovorilo tako što je počelo stipendije za pisanje. Meni se čini paradoksalno što se u tih priči ne spominju izdavači? Gdje su njihove obaveze?**

– Ministarstvo kulture u svojim mehanizmima davanja potpore izdavačima i otkupu knjiga mora ugraditi ugovorne obaveze koje izdavače obvezuju na isplatu honorara pisca. Ali Ministarstvo ne može intervenirati u same iznose jer je riječ o privatnim tvrtkama koje samostalno ugovaraju svoje odnose s piscima. Djelomično možemo intervenirati u obavezu plaćanja honorara ukoliko je

određeni nakladnik tražila proračunskih sredstava, bilo za proizvodnju ili otkup knjige za knjižnice. Pa pri odlučivanju o raspodjeli novca uvrstiti to kao odlučan kriterij.

Srozavanje statusa

● **Znači li to da izdavač koji ne plati honorar neće dobiti potporu?**

– Ne potpora, nego otkup, jer se otkup realizira nakon izlaska knjige. Još bih nešto rekla o statusu pisca: kako je od pedesetih godina prošlog stoljeća do danas došlo do srozavanja - barem na ovim prostorima - statusa pisca, to je krupno pitanje i na njega se mogu davati odgovori iz aspekta sociologije kulture i analize književnog polja. Zbog toga akcija Pravo na profesiju, kako vjerujem, nema samo jedan cilj, a to je statističko povećanje autorskih honorara, već moramo djelovati u svim segmentima proizvodnje i distribucije knji-

Ministarstvo kulture u mehanizam davanja potpore izdavačima i otkup knjiga mora ugraditi obaveze koje izdavače obvezuju na isplatu honorara piscu

– Ključni je problem distribucije knjiga, tj. to što knjiga ne dolazi do svog čitatelja. U posljednjih dvadeset godina svjedočili smo velikom broju pokušaja da se uspostavi distribucijski la-

ga, a posebno u medijskoj prezentaciji autora.

● **Mnogi, uključujući i nakladnike uključene u "Knjižni blok", upozoravaju da je sustav knjige pred kolapsom. Što učiniti?**

Pregovarati ćemo i tražiti od lokalne zajednice da gradovi i općine daju posebne, povlaštene uvjete onima koji se žele baviti knjižarstvom

nac bez kojih nakladništvo uopće ne može funkcionirati. Ni jedan od tih pokušaja nije donio pomake na bolje.

● **Može li tu Ministarstvo arbitrirati?**

– Nismo više u prilici da - kao pred petnaestak godina - damo velike novce za projekt distribucije knjiga, pa da sve propadne. Državna uprava ne može nuditi i koncept i novce. Ta su vremena prošla. Mora doći do minimalnog konsenzusa unutar same izdavačke struke oko toga kako da se distribucija riješi. Moraju za stol sjesti veliki i mali, i dogovoriti uvjete poslovanja. Nadam se da nismo daleko od toga.

Neovisne knjižare

● **Problem je i zatvaranje neovisnih knjižara?**

– Ministarstvo će u pregovorima s lokalnim zajednicama tražiti da gradovi i općine daju posebne povlaštene uvjete, a to znači povoljniju cijenu najma za prostore koji će se baviti knjižarstvom.

Ministarstvo će posebno podupirati one knjižare koje će razvijati popratne programe i distribuciju časopisa koja je danas sasvim zapuštena.

● **Govorimo li o financijskoj potpori?**

– Da, za programe čitanja, gostovanja, festivala.

● **U prvim javnim istupima, naglašavali ste kako će se ministarstvo puno više baviti nezavisnom scenom, a ne samo institucijama. Koje uopće instrumente ono ima, s obzirom da je to domena gradova?**

– Nezavisna scena je naša koliko je i pojedinih gradova. Stoga smo prije tjeđan dana i organizirali susret s predstavnicima gradskih središta svih županija, a s ciljem stvaranja i - odnosa; odnosa suradnje na polju kulture i brige za svakog umjetnika ili umjetnicu ma u kojem gradu, mjestu, selu. Naša je primarna obaveza kreirati, i opet, jednake mogućnosti za sve. To jest, da u tretmanu apliciranja za proračunska sredstva imaju jednake startne uvjete. Znamo, to do sada nije bio slučaj, pa nezavisne inicijative nisu imale mogućnost dobivanja sredstava za tzv. hladni pogon. A i tamo rade ljudi koji za svoj rad žele biti plaćeni, imaju troškove struje, vode, telefona... S druge strane, pokrivanje takvih troškova institucionalno je bilo zagarantirano bez obzira kakav program imaju i da li uopće stvaraju. U novom ciklusu prijave svi akteri imat će iste uvjete i mogućnosti kada je riječ o konkuriranju za proračunska sredstva. Nedavno je završeno i formiranje i ekipiranje Zaklade Kultura nova kojoj je osnovni zadatak promicanje i razvoj civilnog društva u Republici Hrvatskoj na području suvremene kulture i umjetnosti.

Financiranje iz lutrije

● **O kakvoj je Zakladi riječ?**

– Riječ je o Zakladi čije je osnivanje potaknuto od strane Vijeća za nove medijske kulture prije nekoliko godina. Osnivač je Vlada RH, ali se ne financira iz budžeta, nego iz sredstava lutrije i drugih izvora. Ravnateljica je Dea Vidović. Cilj nje je da zaklada bude paralelno ministarstvo kulture, nego da financira razvoj mreže - udruuga, povezivanja, premrežavanja, NGO scene. Ona će biti različita o Zaklade za civilno društvo koja obuhvaća djelovanje u društvu u cjelinu. Tako će se s logikom umrežavanja jačati stabilnost pojedinih drugih, te praksa cirkularnih projekata kako u Hrvatskoj tako i u regiji. Iz tih praksi bi doista mogla učiti i institucionalna kultura. Inače po logici posebnih programa akteri nezavisne scene najviše se javljaju na programe novih medija, izvedbenih umjetnosti i interdisciplinarnih kuratorskih projekata. Većina tih programa ima u sebi i element aktivizma, tj. računa na neku vrstu socijalnog učinka što je za MK jedan od važnijih kriterija u vrednovanju.

● **Jedan od vrućih krumpira koji je pao u krilo vašem ministarstvu i predjedlog novog zakona o**

postupanju s nezakonitim gradnjama. Po njemu, moge li se legalizirati i gradnje u zaštićenim područjima, arheološkim nalazištima, a odluku bi donosili lokalni konzervatori. Osobno mislim da je to strašno opasno. Mogu li se službe MK nositi s tim?

– Ne postoje lokalni konzervatori, nego samo cjelovita služba u sklopu Ministarstva kulture koja obuhvaća više od dvadeset konzervatorskih odjela. Što se Zakona o postupanju s nezakonitom gradnjom tiče, on je u nadležnosti Ministarstva graditeljstva i prostornog uređenja. Posao oko tog zakona nije dovršen, od našeg se Ministarstva traži očitovanje i mi ćemo voditi računa o zaštićenim područjima.

Služba Riva

● **Kakvo je uopće danas stanje službe za zaštitu spomenika? Mnogi insajderi tvrde da je ona ka-droverci opustošena, potkapacitirana i da je izgubila najbolje ljude?**

– To je djelomično točno. Stejće se dojam da je u prethodnom razdoblju politika Ministarstva bila oslabljiva-ju stručne i organizacijske razine konzervatorske službe. Osobito je to vidljivo u Splitu koji je desettjećima bio čvrsta jezgra naše službe zaštite. Gledajući konzervatorsku službu u okviru neprestanih pritisaka politike i komercijalnih aktera u lokalnim sredinama, jasno je da su te službe bile prve na udaru kako bi se omogućilo ostvarivanje parcijalnih interesa na štetu javnoga dobra.

● **Vaš pomoćnik Zlatko Uzelac na početku mandata usao je u sukob s Udrugom hrvatskih arhitekata oko splitske Rive. Sad obje strane smiruju tenzije. Problem Rive otvara drugi, načelni problem: koji je proces odlučivanja tamo gdje se nova arhitekturna sudbana zahtjevima zaštite?**

– To je vrlo osjetljivo pitanje. U zaštićenim cjelinama proces odlučivanja u rukama je konzervatora. Kod natječajna konzervatori moraju dati jasne okvire u odnosu spram suvremene arhitekture. Ako ti okviri nisu dovoljno izostriženi, precizni, moguću su nesporazumi kakav je ovaj vezan uz splitsku Rivu.

● **Osnutkom Ministarstva zaštite okoliša, zaštita prirode više nije vaš resor. Medutim, ostao je problem kulture, značajnih parkovnih cjelina, kao što je Marjan. Zlatko Uzelac obćao je da će se status takvih prostora rješavati posebno, međuresorski. Što se s tim dogadga?**

– Kao i u drugim zaštićenim cjelinama, nacionalnim parkovima, parkovima prirode i na Marjanu, osim zaštite prirodne cjeline postoji niz spomenika kulture. Park Marjan ima simboličku kulturnu vrijednost poput nacionalnog spomenika. U suradnji s ministarstvom zaštite okoliša i prostornog uređenja koordiniraju se sve aktivnosti na pojačanju integralne zaštite. Trenutno radimo na podizanju formalne razine zaštite Marjana kao spomeničke cjeline.